

ЛІТЕРАТУРА

1. Почепцов Г. Г. Информационные войны / [ред. Удовик С. Л.]. – М.: “Рефл-бук”, 2000. – 574 с.
2. Триер У. П. Развитие образования в будущем: окно в неизвестность / У. П. Триер // Перспективы, сравнительные исследования в области образования.– 2001. – Том XXXI, № 4. – С. 13-22.
3. Урсул А. Д. Шлях в ноосферу. (Концепція виживання і стійкого розвитку людства / А. Д. Урсул. – М.: Луч, 1993. – 275 с.
4. Edelstein A. Total propaganda. From mass culture to popular culture / A. Edelstein. – N.Y.: Mahwah ect., 1997.

УДК [330.341:32]:346.12

Пермінова Г.В.

СУТНІСТЬ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНИХ ОЧІКУВАНЬ

Istota korporatywnej socjalnej odpowiedzialności w kontekście społecznych oczekiwań

Trudności rozumienia i interpretacji fenomenu współczesności – korporatywna socjalna odpowiedzialność uwarunkowane są brakiem zbieżności poglądów naukowych oraz odmianami definiowania tego terminu przez zachodnich i ukraińskich naukowców. Na dzień dzisiejszy korporatywną odpowiedzialność socjalną coraz częściej rozpatrują nie w jej wąskim rozumieniu, jako kontakty ze społeczeństwem, filantropię albo dobroczynność, a raczej jako strategicznie wybudowaną działalność. W takim traktowaniu korporatywna socjalna odpowiedzialność to odpowiedność odpowiedzialności potrzebom i oczekiwaniom społeczeństwa. To znaczy, że wrkótce można oczekiwać tworzenia nowych technologii i praktyk socjalnych, jakie zapewnią jakościowo nowy poziom swobód przedsiębiorczości i obywatela w porównaniu z poprzednimi etapami rozwoju społeczeństwa. Bliskie jest rozwiązanie problemu osiągnięcia kompromisu pomiędzy społeczeństwem a biznesem, gdyż kompromis jest niezbędnym warunkiem, co reguluje stosunki społeczeństwa i biznesu, a także jest nadziejnym sposobem uwzględnienia potrzeb obywateli w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego.

Państwo, opierając się na logikę światowych procesów socjalnych, stopniowo zmniejsza wpływ na różne sfery życia socjalnego, co warunkuje samorealizację potencjału socjalnego, utwierdzenie społeczeństwa obywatelskiego z właściwimi dla niego mechanizmami regulowania. Te mechanizmy wpływają na kształcenie procesów samoregulacji bycia socjalno-ekonomicznego, skierowanych na

przebudzenia inicjatywy obywateli w tworzeniu „państwa dobrobytu” (welfare state). Współczesne „państwo dobrobytu”, jak uważają autorytetni zachodni badacze, nie może stworzyć nowego modelu socjalnego zabezpieczenia bez włączenia do sfery socjalnej biznesu, a także inkorporowania do życia społecznego wzajemnej odpowiedzialności za społeczne dobra i wartości. Społeczne wartości ciągle zmieniają się, a istota tych zmian polega w zmianie odpowiedzialności, rozpowszechnieniu jej nie tylko na państwo, lecz także na struktury przedsiębiorcze, na zwykłych obywateli.

Українське społeczeństwo niestety nie czuje jeszcze zainteresowania i wpływu państwa na rozpowszechnienie i ukorzenienie korporatywnej odpowiedzialności socjalnej. Brakuje w kraju przezroczystego dialogu pomiędzy przedstawicielami biznesu, państwa i społeczeństwa dotyczącego opracowania programów socjalnych oraz odpowiedniego stymulowania ze strony państwa i społeczeństwa dla ich szybszego wprowadzenia w życie.

Актуальність проблеми. Реальність сьогодення свідчить про те, що українське суспільство продовжує свій розвиток в умовах складних соціальних трансформацій і змін. Характер змін залежить від могутніх соціальних сил і потужних економічних феноменів, якими наповнений соціальний простір. Складні вітчизняні соціальні процеси не можуть залишити осторонь науковців України від вивчення і осмислення загальних світових тенденцій сучасного цивілізаційного розвитку. Зазначене актуалізує пошук тих феноменів, які зможуть забезпечити стабільність і поступальність розвитку економіки і суспільства. Вочевидь, що соціально-філософський аналіз проблеми корпоративної соціальної відповідальності відкриває можливість на теоретичному рівні створити підґрунтя для подальшого практичного використання цього феномену в українському діловому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Складність осмислення та інтерпретації феномену сучасності – корпоративна соціальна відповідальність, обумовлюється відсутністю подібності наукового погляду на нього та визначення в західній та українській науковій термінології. У синонімічному ряді вживаються такі поняття як соціальна відповідальність бізнесу (О. Гуменна, С. Гончарова, В. Воробей, І. Сайчук, В. Пантелеєнко та ін.), соціальна спрямованість бізнесу (В. Жуков, П. Калита, О. Золотарьова) та ін., що не дозволяє ідентифікувати соціальний феномен корпоративна соціальна відповідальність та визначити рівень його впливу на становлення в Україні цивілізованого бізнесу.

Мета статті. Спираючись на наявний науковий доробок західних та українських дослідників, здійснити спробу теоретичного осмислення

сутності корпоративної соціальної відповідальності у контексті суспільних очікувань.

Виклад основного матеріалу. Корпоративна соціальна відповідальність певною мірою нове поняття як для суб'єктів суспільного життя України, так і для українського ділового середовища. Сьогодні корпоративну соціальну відповідальність все частіше стали розглядати не у вузькому розумінні, як зв'язок з громадськістю, філантропія або добродійність, а як стратегічно-вибудовану діяльність. „Наше суспільство переструктурується шляхом усунення старих традиційних соціальних укладів, укорінювання на їхньому місці нових соціальних утворень, заміни сталих органічних зв'язків раціональними [4, с. 147]”. Тобто, на часі утворення нових технологій та соціальних практик, які забезпечували б якісно новий рівень свободи підприємництва і громадянина порівняно з попередніми етапами суспільного розвитку. У такому сенсі, корпоративна соціальна відповідальність – це відповідність цієї ж таки відповідальності потребам та очікуванням суспільства. При цьому важливо враховувати, що „корпоративна соціальна відповідальність, яка відображається у системі економічних, екологічних та соціальних показників сталого розвитку, здійснюється через постійний діалог з суспільством і є невід'ємною частиною стратегічного планування та управління [8, с. 126]”.

Відповідно до стратегічних принципів управління корпоративна соціальна відповідальність має:

- на короткостроковий період – бути адаптованою до вимог часу та відповідати нагальним суспільним потребам;
- на довгостроковий період – стати обов'язковим елементом, своєрідним виміром розвитку громадянського суспільства та дієвою складовою політики нової соціальної держави.

У контексті нашого дослідження слід звернути увагу на позицію М. Вебера і В. Паретто стосовно визначення підприємницької діяльності з точки зору соціальної взаємодії з суспільством. Вони дають змогу краще зрозуміти сутність корпоративної соціальної відповідальності, уяснити, що бізнес – це економічна поведінка, яка інтегрується в соціальних системах, які складаються з певних інститутів та механізмів, що діють на засадах людських цінностей [6, с. 567].

Відтак, важливо, щоб досягався суспільний компроміс, який виявляється при взаємодії суспільства і бізнесу. „Консенсус досягається завдяки принципу універсальності або неупередженості та справедливості [1, с. 105]”. Компроміс є необхідною умовою, що регулює відносини між суспільством і бізнесом, та надійним способом найоптимальнішого задоволення потреб громадян при побудові

громадянського суспільства. При цьому громадянське суспільство через відстоювання соціальних аспектів громадянства (соціальні права на зайнятість, економічну безпеку, освіту і здоров'я) руйнує усталені відносини панування влади, залучає якомога більше людей до суспільних процесів, прийняття рішень, превалювання відповідальності (інклюзії замість ексклюзії) [5, с. 149].

Отже, спираючись на логіку світових соціальних процесів, держава поступово зменшує вплив на різні сфери соціального буття, що зумовлює самореалізацію соціального потенціалу, утвердження громадянського суспільства з властивими йому регуляторними механізмами. У свою чергу регуляторні механізми спонукають до становлення процесів саморегуляції соціально-економічного буття, спрямованих на пробудження ініціативи громадян стосовно побудови „держави добробуту” (welfare state).

Світоглядною основою побудови соціальної держави, чи „держави добробуту”, є запровадження комплексу соціальних законів „соціального страхування”, який вперше запровадив канцлер Німеччини Отто фон Бісмарк, що й досі є актуальним. Соціальні програми німецького канцлера були далекі від сучасних соціальних гарантій, однак, вони вперше системно убезпечували певну частину суспільства (людей похилого віку, неповнолітніх, безробітних) від ризиків автономного життя, що спровоковані ринковою системою. Йдеться про перші базові соціальні виплати – лікарняні для робітників індустріальної сфери, яким держава гарантувала певний перелік соціальних благ та життєвих стандартів.

Поступово соціальні гарантії набували системного характеру, а державні соціальні послуги надали найширшим суспільним верствам можливості для пристойного життя. У цьому контексті варто навести слова відомого англійського дослідника „держави добробуту” Р. Фея, який зазначає, „Бісмарк достатньо швидко усвідомив, що для об'єднання нації спільною відповідальністю необхідно вжити заходи для покращення життя простих промислових робітників [5, с. 200]”.

Сучасна „держави добробуту”, на думку авторитетних західних дослідників, не в змозі вибудувати новітню модель соціального забезпечення без залучення бізнесу до соціальної сфери, та інкорпорування в суспільне життя взаємовідповідального ставлення до суспільних благ. Суспільні цінності та пріоритети постійно змінюються, головний сенс змін, – це поступове переміщення відповідальності, поширення її не тільки на державу, а й на підприємницькі структури, пересічного громадянина.

Єдиною відповідальністю бізнесу, відповідно до теорії корпоративного егоїзму М. Фрідмана, є максимізація свого прибутку, при умові дотримання відкритої, вільної конкуренції, а „соціальні блага”, на

думку вченого, підривають основи ринкового механізму. Такий підхід зумовлює розмивання самого поняття бізнесу як функціонування „суспільно корисної діяльності” та спричиняє до його вузького розуміння.

У 60-х роках минулого століття, вперше поставлено під сумнів тезу про єдину мету бізнесу – отримання прибутку. Наукова школа закликала до визнання та необхідності вивчення та осмислення процесу взаємодії підприємництва і суспільства, поширення корпоративної соціальної відповідальності. З часом ідея корпоративної соціальної відповідальності підприємств стала носити соціально-економічний характер, та передбачала, що управління бізнесом має виходити за рамки створення прибутку, включаючи такі функції як соціальний захист працівників та підвищення добробуту суспільства.

Історичний досвід переконливо доводить, що вдаль поєднання позитивних характеристик „держави добробуту” з інноваційними тенденціями можливо лише за умови наявності в архетипах колективного підсвідомого, культурно-історичного та демократичного надбання. Сутність „держави добробуту” ґрунтується, за позицією Я. Пасько, на такій базі: вона є демократичною, здатною до цивілізованого (економічного, соціального) перерозподілу, а також інститутом „суспільної справедливості та спільного блага”, що сприймається громадянським суспільством як система захисту його інтересів [5, с. 228]. Стабільний розвитку європейських країн свідчить, що без вибудовування ними правової соціальної держави на основі демократичних цінностей, сучасні економічні відносини європейського суспільства не набули б новітнього цивілізаційного вигляду, а підприємництво не стало б зразком для наслідування.

Таким чином, слід сказати, що сучасні соціальні реалії вимагають опрацювання нової моделі функціонування підприємництва, яка б передбачала здійснення бізнесом спільно з державою і недержавними структурами нової потужної соціальної політики. Тобто на часі „перехід від суцільних соціальних витрат, до відповідальності за формування стабільних соціальних інвестицій [3]”. Принагідно підкреслимо, що у високорозвинутих країнах світу спостерігається стабільне зростання різних фондів соціально-відповідальних інвестицій бізнесу (Socially Responsible Investments, SRI): починаючи з 1995 року і до 2005 року активи SRI у США зросли на 258 %, у Європі цей показник складає – 1 трл. доларів [9, с. 64]. Сьогодні кожний десятий долар цих країн, що знаходиться під професійним управлінням, відноситься до сфери соціально-відповідальних інвестицій.

Розглядаючи ефективні практики соціально-відповідальних інвестицій, треба звернути увагу на те, що вони засновані на принципах добровільних

вкладень та заощаджень задля суспільного добробуту і виключають максимізацію доходів. На прикладі звіту Організації соціальних інвестицій (Social Investment Organisation) Канади, можна відстежити основні показники запровадження соціально відповідальних інвестицій: по-перше, ведення бізнесу за принципом не заподіяти шкоди суспільству – „етичні наслідки” (ethical consequences); по-друге, громадська довіра до бізнесу (fiduciary), що імплементується в управлінські та інвестиційні процеси та охоплює розв’язання таких проблем, як збереження оточуючого природного середовища та вирішення суспільних і соціальних гострих питань [10].

Поряд з соціально-відповідальними інвестиціями існують і поширюються такі інвестиції, як „інвестиції в суспільство”, „соціальні фінанси”, „корпоративні інвестиції”, „громадські пенсійні фонди” та ін. Тобто, функціонують різні інноваційні фінансові моделі, які покликані задовольняти нагальні соціальні потреби суспільства Канади [10, с. 7].

Світовий досвід демонструє, що саме соціально-відповідальні інвестиції в більшості випадків визначають успішний розвиток суспільства в цілому та бізнесу, зокрема. Строк окупності таких інвестицій значно довший, ніж традиційних, що позначається певними труднощами стосовно їх поширення. На початкових етапах підприємницького розвитку, організація стикається з проблемами „виживання” та адаптації до зовнішнього ринкового середовища. У цей період можливі прояви тільки внутрішньої соціальної відповідальності, яка переважно складається зі своєчасних виплат податків, заробітної плати, збереження робочих місць та ін. У подальшому, коли підприємство перебуватиме у стабільному стані розвитку, відбувається його перехід на більш високий рівень соціально-економічної діяльності і здійснюється його соціально-економічна трансформація в зовнішнє соціальне середовище [8, с. 127].

Для того, щоб інвестиції, вкладенні в певні соціальні програми, мали «суспільно-корисну» ціль і приносили позитивний результат, необхідно переходити від „лінійних” форм реалізації соціальних програм (одноманітних акцій, одноразових спонсорських заходів та ін.) до створення системи корпоративної соціальної відповідальності в управлінні, що вимагає значних стратегічних та організаційних змін на підприємстві в бік соціальної активності. Як зазначає В.Жуков, „соціально спрямований бізнес – це бізнес, спрямований до людей, тобто той, що приносить їм користь, і мінімум шкоди на рівні усього суспільства [2, с. 132]”.

На жаль, українське суспільство поки що не відчуває впливу стабільної державною політики стосовно поширення та вкорінення

корпоративної соціальної відповідальності. Влада сприймає цей соціальний феномен дуже вузько, однобічно, вбачаючи в ньому тільки „благодійництво”, „спонсорство”. Як наслідок, спостерігається слабка не послідовна підтримка державою соціальних проектів [7]. До того ж відсутній прозорий діалог бізнесу, держави, суспільства стосовно розробки широкомасштабних соціальних програм, опрацювання відповідних державних і суспільних стимулів для їхнього упровадження.

Сьогодні держава потерпає від того, що відсутня готовність бізнесових структур до партнерства з нею, у суспільстві превалюють споживацькі настрої щодо проявів підприємцями філантропії, спонсорства, а також громадська думка про „кришування” бізнесових структур державними органами влади, соціум наповнений негативними стереотипами відносно бізнесових кіл. Означені причини не дозволяють відкрито залучати бізнес до взаємовигідної співпраці з державою і суспільством, а від цього втрачає і держава, і суспільство, і бізнес.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що український соціум знаходиться в очікуванні суттєвих змін у відносинах з підприємництвом. Цьому мають сприяти і держава і новітні наукові напрацювання, зокрема, стосовно поширення корпоративної соціальної відповідальності, що стане важливою складовою стабільного розвитку суспільства і бізнесу. Актуальність означеної проблеми передбачає продовження дослідження феномену корпоративної соціальної відповідальності, передусім, в контексті соціального партнерства бізнесу, суспільства, держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Александрова О. С.* Взаємодія конкуренції та партнерства як фактор розвитку середнього класу в Україні: філософський аналіз : монографія / О. С. Александрова. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2009. – 251 с.
2. *Жуков В. І.* Бізнес як соціально спрямована дія (соціологічний аспект) / Вісник Академії праці і соціальних відносин / Наук. журнал. – 2007. – № 4(41). – С. 131-137.
3. *Кот А.* Міфи соціальної політики, або з чого слід розпочати формування нової моделі. [Електроний ресурс] / доступ <http://www.dt.ua> / – Дзеркало тижня. Соціум. – 2010. – Вип. № 2 (781) 23-29 січ.
4. *Оссовський В. Л.* Соціологія громадської думки / Навч. посіб. – К.: ПЦ „Фоліант”; ВД „Стилос”, 2005. – 186 с.
5. *Пасько Я. І.* Соціальна держава і громадянське суспільство: співпраця versus протистояння : монографія / Я. І. Пасько. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2008. – 272 с.

6. *Реймон Арон*. Етапи розвитку соціологічної думки / Наук. ред. О. Шевченко / Переклад з фр. Г. Філіпчука. – К.: Вид. Юніверс, 2004. – 688 с.

7. *Саприкіна М.* На шляху до соціальної відповідальності. [Електроний ресурс] / доступ <http://www.dt.ua/> / – Дзеркало тижня. Соціум, – 2008. – Вип. № 19 (698) 24-30 травня.

8. *Чернова Е. А.* Корпоративная социальная ответственность и устойчивое развитие организации / Науч. журнал Вестник Московского ун-та им. М. Ломоносова, 2009. – Вип. № 3. – С. 126-127.

9. *Пантелеєнко В. М.* Соціальна відповідальність бізнесу: досвід Заходу й України / Вісник Академії праці і соціальних відносин / Наук. журнал. – 2007. – № 4 (41). – С. 62-66.

10. Canadian Socially Responsible Investment Review 2008 / A comprehensive survey of socially responsible investment in Canada. [Електроний ресурс] / доступ www.socialinvestment.ca/documents/caReview2008.pdf. – 2008. – С. 35.